

Nu ligt Ieper onder onbewogen hemel. De kanonnen zwijgen, de oorlog is uit. In en rond de stad zijn er duizenden Engelschen gesneuveld en Ieper is verwoest op bevel van Wilhelm II.

Ieper ! Oude trofee van Vlaanderens roem, gedragen door eeuwen ; tot ons gekomen in het aurëool van licht dat rustte op de blijde koppen van onze voorouders en als kostbaar juweel van vader op

— 20 —

zoon overgedragen. Ieper, stad van vroegere weelde en voorspoed, wier geschiedenis ons allen zoo rijk maakte en fier op ons volk. Ieper, wanhoop van den oorlog, thans daar liggend als een vaalt in geblotterd puin en met het schurft van vele veretterde wonden.

Banen en straten zijn vrij gemaakt, men kan er behoorlijk rijden en gaan, maar de ingestorte huizen ruiken van bederf en van leelijkheid. De zomerwind jaagt er heet doorheen, alles stuift op, brandend als onder simoenwind. Het stof verschroeit de jonge boompjes die men op het Statieplein heeft geplant. De vele autos, de rijtuiggen, karren, treinen, trams hebben het opgejaagd, zoodat het menschen, dieren, houten huizen, met een dikke laag grijze vuiligheid heeft overdekt. De belaberde Halletoren — gespleten en gebarsten en veroordeeld om tot den grond toe afgebroken te worden — vlamt wit in de hitte. Het is een majestueuse doode. Nog wijzen de afgemergelde Gothische bogen op de schoonheid van zijn rijkdom.

Als dollen op een lijk azen de colporteurs op Ieper. De straten zijn ervan vergeven. Men biedt u alles te koop aan. « Un souvenir d'Ypres ». Hout en steenen frutselingen, gedenkenissen in ijzer, staal, been, linnen, karton, papier, aarde. Allemaal souvenirs van de ongelukkige stad. Dat men de zon, de sterren, de lucht boven Ieper kon bemachtigen, men zou ze u in vorm van herinnering aanbieden.

Ach Ieper, lief Ieper, « Scone crone van Vlaemse democratie », men vecht om uw lijf en men verstroot uw gebeente naar al de hoeken van den aardbodem.

Al die houten huizekens, waarin de kimmersanten — meer dan zes-duizend reeds in getal — wonen, de eenige in Neo-Gothiek heropgebouwde huizen, de heropgelapte en bijeen geplakte gevels, de afgeblotterde boomen, die, helaas, nooit de verrijzenis meer zullen aanschouwen, de doode monumenten, die chaos van vernielde wijken, de ellende van ingestorte kerken, de woeste jacht van souvenirsverkoopsters, het stof en de vermiezelde mortel, de armoede en de lijdensgeschiedenis, de dood, de dood, de dood, van de groote liefde in ons land, jagen u een vreeselijken angst op het lijf.

Wie den oorlog voor eeuwig wil haten en verachten, moet een reisje naar Ieper doen, bij de wanhoop van een hemelschen zonnedag die over de landen zijn schoonheid giet, maar het puin van deze eenmaal zoo schoone stad doet branden als de hel.

Ik weet niet of het de kalk was of het stof of het groote verdriet dat mijn oogen nat maakte, maar wat ik wél weet is dat ik mij niet zou geschaamd hebben te schreien op de Groote Markt, te midden van zoovele vreemde menschen, te schreien als een verschopte, een melaatsche, die in zich voelt knagen den kanker van een ongeneesbare ziekte.

Ik sta hier en kijk rond me. Vóór mij het tragische puin van de Halle.

Een hond, een arme verdwaalde hond, misschien jaren lang zonder meester, zonder dak, zonder huis, levend in het puin, vuil als de verbrokkelde steenen, met zieke oogen en bevenden muil, de helft van de huid verschurft, wankelend op zijn oude pooten, naderd smeekend een voor de Halle staanden man. Ik kon dezès gelaat niet zien, noch zijn oogen, noch tot welke nationaliteit hij behoorde ; alleen zag ik zijn breeden weldoorvoeden rug. Uit het puin kwam de hond, stilletjes, schuw, wankelend als iemand die zeer beschaamd is en bedelen gaat. In zijn droeve oogen lagen al de smeekingen van honger en dorst en om een arm vriendelijk woord of een kleine streeling. Zijn gedeeltelijk onthaarde staart kwispelde in groote afwachting over en weder. De man liet het dier komen en zoodra het genaderd was, diende hij het een formidabelen schop toe, zoodat de hond wegbolde en verdween in één grooten schreeuw, de oude vernielde Halle in. Het was een lang en zeer pijnlijk gehuil als van een zinnelooze.

Het bloed schoot mij als een wind naar het hoofd. Ik voelde dat er iets ging gebeuren, het gehuil, de wanhoop van het dier klonk verschrikkelijk over de groote stad, zoodat het puin, docht mij, er grauw van werd.

Daar nadert een Engelsch soldaat, groot, zwaar, ontzettend, met gemeten stappen : een, twee ; een, twee ; een... nu bevindt hij zich op de hoogte van den Judas ; de linkervoet rustte op den grond, de rechter kwam als een looden projektiel onder den rug van den hondenbeul met zulke kracht terecht, dat de ellendeling tien stappen verder tegen den grond botste en ook hij jankte en vloekte.

De Engelschman ging weer verder, onverstoord, regelmatig flegmatisch : een, twee. One, two !

Toen zag ik voor het eerst het gelaat van den man ; het was paarsch en verwrongen, een beetje bloed liep in zijn vuile snor uit zijn neus.

Vol meelij voor den beul en het dier heb ik het hoofd afgewend.

... ..

Ten zuiden van Ieper ligt een rij van heuvelen, de beruchte stelling 60, waar de Engelschen gruwelijk vochten, ten einde zich den sleutel van de poort van Calais niet te laten ontwingen.

Vóór den oorlog was de Kimmelberg een der mooiste plekjes natuurschoon in ons land. Men klom er naar de hoogste onder de lommerrijke kruinen van hooge boomen en, eenmaal boven, genoot men van op een houten toren, die uitstak boven de bosschen, een zicht over het wijsche land zoover het oog of de verrekijker het dragen konden.

In 1913 heb ik deze zoo weelderige plaats bezocht en ik herinner

mij nog zeer goed den indruk dien ik, toen op den Kimmel, over Vlaanderland verkreeg.

Ach, en thans heeft men geen verrekiijker, noch een Belvédère meer noodig om de gansche uitgestrektheid van het land daaronder te beschouwen. Dorpen en steden zijn weg, de kerktorens overal verdwenen, de bosschen van den Kimmel gesloopt, de huizekens verbrand, de boomen verschroeid of geveld, de landen omgewoeld. Overal, overal het land van desolatie, het land van puin, de streek waarover de geesels zijn gegaan en de branden van solfer en van vuur.

De kale berg is als een reuzentombe waar men met één blik de verwoesting van ons land in zijn groote wanhoop zien kan.

Zoover het oog reiken kan, zoover de gedachten vermoeden, liggen de streken open voor al de visioenen van ontzetting. Overal naaktheid, kuilen, eenzaamheid, verlatenheid, woestenijen. Geen koren deint er, als elders, in den brand der zomerzonne, geen roode daken liggen meer onder groene boomen, geen kerktoren wijst nog de plaats waar de menschen woonden in oude dorpen en nijverige ste-

den. De kwade geest der wereld heeft de wonderen der Natuur verwoest. De vloek van het kwade huist hier.

De Kimmel is de berg des Doods, die zijn zware schaduw over het Land van den Treure werpt.

Het is een zonderlinge tegenstelling ! In de luchten de warme winden van den zomer en de glorie van de zonne, om ons de barheid van den winter. De kale boomen, gestorven met een kogel in het hart, maar die daar nog staan als reuzen die men wel dooden kan maar die niet vallen kunnen, zoo diep zijn ze geworteld in de sterke klei van Vlaanderen, zoo diep en zoo sterk ; zij verhoogden nog de kracht van het wintervoelen en het zien van het Doode land.

Men denkt er aan hoe gelukkig wij waren vóór den oorlog in dit land van belofte, waar de grond barsste van vruchtbaarheid en van mooiheid en de menschen goed waren en blij in den stillen tijd der dagen die gingen en kwamen in hun leven als innig-bekenden.

Op den berg groeien bramen en wilde bloemen, langs den weg liggen nog steeds stapeltjes granaten en ander schiettuig ; hier en daar, tusschen het groen der planten, op een stil plekje, op een meter afstand niet te onderscheiden, staan kleine kruisjes. Men trapt op het graf van een doode en men schrikt wjl men haastig den hoed afneemt en beschaamd een verontschuldiging stamelt. Wij dalen naar de vallei westwaarts. Diepe kuilen, overgroeid met braam en groen, bemoeilijken den tocht. Er is pad noch wegel. Een groote sprong brengt me vlak bij een graf. Een klein wit kruisje en het is al. Op het kruis een koperen plaatje waarop we lezen : Blondin 1915. Vijf jaren reeds ! Van waar kwam hij om onzen grond te verdedigen ? Zijn lijk rust hoog als op een rots, boven het land dat daar alomme openligt in zijn diepe wonden.

Rust zacht, Blondin, in den gouden Kimmel. Niemand, misschien, in ons België heeft u ooit te voren gekend, ge moest eerst uw jong schoon bloed voor ons gegeven hebben om te treden in het boek der eeuwen waarin ons land zijn geschiedenis verhaalt in bloed en in lijden.

Wij kijken rond ons. Nabij en in de verte de zware bergen van Zuid-Vlaanderen. Op den Catsberg staat nog de oude abdij. Wij weten niet of ze gaaf is, een zonnemist hangt er als een teêr sluiertje overheen. Wat is de Natuur toch weelderig. Een paar jaren waren voldoende om te vergroenen wat kaal werd onder de giften van de oorlogstuigen. Alleen de kruinlooze, dorre boomen steken als galgen over de zomerheerlijkheid.

Vlak onder ons zien wij een heuveltje dat gansch ondermijnd is. Er gapen holen en ingangen als in een bijenkorf. De Engelschen hebben hier vier jaren lang gehuisd als mollen en zoo de Duitschers in Mei 1918 een gedeelte van den Kimmel namen, dan was het deze scherpe heuvel die hen het verder oprukken belette. Hier was

het ook dat ik kort na den wapenstilstand een armen Franschman zag liggen in zijn grijsblauw pakje, de holle, uitgevreten oogen naar den hemel gericht als een noodschreeuw van pijn. Nu is de Franschman weg, begraven, bijgelegd in onzen schoonen grond, bij zoovele anderen, die leden, vielen en stierven voor de vrijheid. Maar zijn mitrailleuse, waarop hij zich had laten dooden, ligt er nog, verroest, onttakeld, drie kwart vernield of weggedragen door de frontdieven, de hyenas der slagvelden.

Op en langs de bergen, bezijden de wegen, liggen stapels onafgeschoten granaten van alle grootte en kaliber. Het is een gevaarlijk goedje, maar het belet niet dat men de koperen banden afkapt of afvijlt. Ik heb er zelfs gezien, geopend door een ruwen beitel om het koper af te wringen.

In de verte, overgoten van witte zonne, staat stomp de Halletoren van Ieper en het scherpe puin van afgeblotterde gevels. Wat een ellende in ons schoone Vlaanderen.

Vele inwoners van Kemmel zijn teruggekeerd. Een gansche straat is weerszijden opgebouwd met houten of cimenten huizekens. Kerk en gemeentehuis en post, het gansche administratieve dorp, staat er weer en de dokter woont er ook reeds terug in een koket cimenthuisje.

Den avond hebben wij te Ieper doorgebracht. Het is een zonderling slapen in het puin en 't voert ons naar de primitieve hotels van vroegere tijden terug. Een kaarsje, met een beetje was op het nachtafeltje geplakt, diende ter verlichting. Drinkwater was er niet voorhanden. Er zijn wel putten met drinkbaar water, maar men moest het een kwartier ver halen en in de drukte had men vergeten den voorraad te vernieuwen. Wij hebben mond en tanden dan maar gekuischt en gespoeld met een flesch Pottelberg. Te dezen dag mag men er zich niet al te druk over maken.

*

* * *

Het is kermis te Antwerpen. De reus rijdt met zijn stoet van vroolijke spuiters ! Het is kermis overal. Er is weelde, uitspatting, overvloed, genot. Het geld bolt, het heeft geen waarde meer. Den « Duitsch » zal het al betalen. De reus is zat ! Het volk is zat ! De wereld zooals zij gaat en draait is zat en zot !

Denk nu niet dat ik een vitter ben, een Isegrim, 'n pessimist ! Daarvoor heb ik een veel te blijmoedig karakter. Maar...

...Maar er ligt een groote steen op mijn hart sinds ik Vlaanderen gezien heb, het vermoorde Vlaanderen en de streken waar het rijke bloed van onze jongens heeft gevloeid en zij geleefd hebben in den kouden, ontfermenden grond die daar thans ligt eenzaam en verlaten, arm en vergeten, vergeten !

Nieupoort ! Diksmuide ! Ieper ! Drie zustersteden in den

Dood ! En gansch het land daaromheen, het eenmaal zoo schoone, zoo rijke, zoo gelukkige, zwart en vaal onder de wonden.

Het is kermis ! Ik weet niet wat mij dwingt naar ginder te gaan, terug naar het front, waar ons land leed en streed, bleek van wanhoop, maar bliksemend van woede en ten Doode bereid voor zijn eer en recht.

Ik sta in het woud van Houthulst, in Bakelands bosch, dat eenmaal was een paradijs van loover en van stilte. Ik herinner mij nog dat ik in mijn jeugd zoo gaarne de geschiedenis las van den beruchten rooverhoofdman die hier met zijn wreede bende in kleine leemen hutten woonde en de gansche streek terroriseerde. Hoe dit bosch werd een groote wereld van verschrikking in onze verbeelding. En nu ik hier sta te midden dezer woestenij en naast den weg een heuveltje bemerk, denk ik aan het lijk van een dier twee ongelukkige broeders die door Bakelands bende in het Vrijbosch werd meege-sleept en, wreed vermoord, onder de bladeren werd verstopt. Ik voel denzelfden angst door mijn harte gaan als toen ik nog bijna een kind was en de historie las. En niemand denkt nog aan het doode Vlaanderen en de bel der zotternijen rammelt alsof iedereen in het land vol weelde stak en vol blijheid.

Ik treed opnieuw Ieper binnen. Er is een ongewone beweging en gewoel. Ik hoor den schorren klank van vele orgels. Ieper viert zijn kermis en wil de eeuwenoude tradities niet verloochenen. Het is de jaarlijksche ommeganck van de beroemde O.-L.-Vrouw van Thuyne.

Ik ga naar mijn houten gasthof. Het wekenlange loopen door de frontstreken en aan de kust heeft mij tot een Mongool verbruind, mijn trekken hard gemaakt. Als ik des morgens aan mijn spiegel sta moet ik om mijn gelaat lachen. Ik moet op de lui een zonderlingen indruk maken. Hoewel ik reeds een vijftal malen in deze gasterijë mijn noenmaal at, herkent men mij niet meer en vraagt men mij :

— Please, what will you take, sir ?

— ? ?

Ik gaap de bazinne aan. Deze is vol bezigheid en trekt af om een ander kliënt te bedienen en stuurt de maarte op mij af die mij ook in het Engelsch aanklampt.

— Een goed diner en een flesch bier, juffrouw.

Zij antwoordt in het Engelsch :

— Diner, yes, sir.

— Spreek maar Vlaamsch, meisje.

— Es mynherre geen Engelschman ? vraagt ze verbaasd.

— Bijlange niet. Ik kom van Antwerpen, ik ben er een van uw ras.

Zij keert zich tot de bazinne en zegt :

— 't Es maar 'n Vlaming !

De Vlaming heeft toen laten zien dat hij zoo goed met lepel en

vork kan omgaan als een Djek, wat in het geheel geen oneer is voor een Engelschman.

De avond was stilvoets genaderd. De zonnebrand lag in den einder. Er was nog veel klaarte in de luchten ; beneden in de stad begon de deemstering. De straten werden gevuld met grauwe stilte. Door die stilte scheurde het gekrijsch van de talrijke orgels. Ik ging een danszaal binnen, gelegen achter een ruime gelagzaal. Al de tafels in de kroeg waren bezet met Belgische werklieden en Engelsche soldaten, die tuischten voor grof geld en « witten port » dronken, die hun oogen deed blinken en hoogrood het vel van hun aangezicht kleurde. Het rook er naar sterke tabak en zweet, naar al de viezigheid van een met menschen opgepropte, ingesloten ruimte.

Daarachter lag de danszaal. In den fond een groote draaiorgel, schrijnend en blazend, uit al zijn pijpen. Boven den klatergulden kop stonden twee mannetjes te draaien en toen het roffelde en donderde in het reuzeninstrument, sloegen ze met een stokje vlug de maat en draaiden in het wilde.

De zaal was vol. Veel jonge meisjes en Engelsche soldaten. De freule die gezeid had : 't Es maar 'n Vlaming !, was er ook, met een grooten bos als een bouquet op de wangen, en hijgend van het walsen.

Ik voelde mij zeer eenzaam tusschen al dat volk en ging buiten.

Daarnaast rammelde ook een orgel en stegen luidruchtige stemmen op en hevig gelach.

De dooden uit het puin schenen mede te walsen in de pret van de kermis.

Door « La Rue au Beurre », — dat was eenmaal de Boterstrate — ging ik naar de Halle. Er stonden paardenmolens, fritkramen, schietbarakken, waarzeggershutten, snoep- en andere tenten op de oude Markt. Een groote foor, met veel licht en veel geschreeuw. De verbrijzelde toren lag loodzwaar daarachter en was verlicht door rossen gloed. De foor was als het laatste vuur uit een oproerigen krater. Het puin bloedde.

Ik stond voor den toren, die daar oprees als een groot anachronisme in de doening der nieuwe tijden en der nieuwe menschen.

Op een plakkaat lees ik :

Notice.

This is holy ground. No stone of this fabric may be taken amay.
It is a Heritage for all civilised Peoples.

By order,
Town major. Ypres.

(Dit is heilige grond. Geen steen van dit gebouw mag worden weggenomen. Het is een erfenis voor al de beschaafde volkeren).

Dit is heilige grond !

Te midden der vermoorde stad is het kermis. Het puin kreunt !

In de spookachtige duisternis, grijzen de reien der gesneuvelden. Hoor ze zingen onder knekelslag en gefluit. Ik heb in mijn gansche leven niets tragischer bijgewoond.

Langs de oude kazernen die blootliggen in hun groote wonden, wandel ik naar het puin van St-Pieterskerk, het mooiste, — de lezer vergeve mij dit woord — het mooiste van gansch Ieper. Als een reuzentombe massieft de eeuwenoude kerk tegen den met starren bezaaiden hemel. Welk een aanblik. Welke stilte hier. Gelukkig heeft men ze nog niet tot danszaal ingericht !

Van hier kijk ik naar den zwaren Halletoren. Massieve vracht tegen de helderheid van Westeneinder. De uitstekende punt langs den achterkant, naar de foore, lijkt het standbeeld van een bisschop. De impressie is zeer sterk. Zwaar, maar zuiver staat hij afgerond en kijkt over de Markt. Het beeld dat op den anderen hoek naast hem staat is een lange vrouwengestalte met diep treurende kop, kijkend vol verschrikking in den krater van den toren. Het leed loopt als een zwarte regen langs haar slank lijf.

Achter die treurgroep het spel der nog even verlichte avondwolken. Daaronder het gefluit van den draaienden stoommolen als een wreede spotternij.

Het volk is hier op dezen stond zoo blijde. Ik begrijp het niet. Ik kwam van zooverre om in stilte onze Dooden te eeren en de zwarte dagen van ons land te tellen. Ik meende hier te rouwen met de zoo ellendig geslagenen. De nacht is vol zotte geluiden die den Dood vergrijzen en alle zwartgalligheid uitdagen.

Vlaanderen is dood. Leve Vlaanderen !

Achter de St-Martenskerk en de mooie poort der Paters een rest van den Ieperschen rijkdom, ga ik den weg op naar Brielen. Eenzaamheid ligt om mij en nu hoor en zie ik de stilte op de aarde en, boven in de luchten, het oneindige, bewogen onder de rijen der honderdduizenden, die vielen in den gruwelijksten oorlog, die ooit de menschheid teisterde.

LODE OPDEBEEK

OP REIS IN VLAANDEREN

Menschen. Dieren. Steden. Dorpen. De Zee.

Pentteekeningen van Edmond Van Offel.

TWEEDE UITGAVE

L. OPDEBEEK .— UITGEVER — ANTWERPEN
1930

Inhoudstafel.

	Blz.
Van Brussel naar De Panne	5
Van De Panne naar Ieper	13
Ieper	19
In 't land van Brugge	28
Lisseweghe's toren	38
Knocke	40
Een plezierreisje met muziek	53
Naar Audenaerde	59
Naar Kortrijk en verder	73
Het herstelde Ieper	87
Langs de wegen	97
Een beroerde nacht	104
Varkenskermis	112
Panem et Circenses	126
Terug aan Zee	129
Huistoe	138